

Sağlık Alanlarında Çalışan Psikologların Öğrenim ve Mesleki Çalışmalarında Toplumlararası Deneyim

Güliz ELAL

B. A., M. Psychol,

Windsor CLINIC, Rainhill Hospital

Liverpool 35, England

Dr. Topçu Psikoloji Dergisi'nin 1979 Eylül sayısında yayımlanan incelemesinde Ankara'da sağlık alanlarında çalışan psikologların çeşitli eğitim ve meslek sorunlarını tartıştıktan sonra ülkemizde klinik psikolojinin gelişmesinde etkili bazı diğer etkenlerden söz ediyor. Klinik psikolojinin içinde bulunduğu sorunlarla yüklü ve endişe verici durumdan çıkabilmesi için, ilk önce böyle bir durumu yaratan ve devam ettiren etkenlerin iyi incelenip, dikkatle analiz edildikten sonra teker teker ele alınıp, çözüm bulunması gerekir. Bunun içinde Dr. Topçu'nun yazısı doğru yönde bir ilk adım.

Klinik psikoloji bazı batı ülkelerinde bağımsız ve kabul edilmiş bir meslek dalı. Ancak bu ülkelerde de yıllar önce ülkemizdekine benzer pek çok sorunlarla karşılaşmış ve bugünkü duruma gelene kadar çeşitli aşamalardan geçilmiş. Bugün de klinik psikoloji önemle yerleşmiş ve kabul edilmiş olduğu ülkelerde bile hala meslektaşlar arası çeşitli tartışmaları, ayrılıkları olan, değişen ve gelişen bir meslek dalı.

Bu bildiride Britanya'da klinik psikoloji hizmetleri, klinik psikologların eğitimi ve mesleki çalışmaları hakkında bazı bilgiler verilmekte ve bu ülkedeki gelişmelerden Türkiye'de çalışan psikologların yararlanabilme olanakları önerilmektedir.

KLİNİK PSIKOLOGLARIN EĞİTİMİ

Britanya'da sağlık alanlarında klinik psikolog olarak çalışabilmek için lisansüstü klinik psikoloji eğitimini başarıyla tamamlamış olmak şart. Bu eğitim iki şekilde elde edilebilir: 1) Klinik psikoloji bölümü olan 13 üniversiteden birinde 2 yıllık eğitimi başarıyla tamamlayarak; veya 2) bir üniversiteye bağlı 6 Sıhhat Teşkilatı Bölgesinden birinde 3 yıllık eğitimi başarıyla tamamlayarak. 'In-service training' adı verilen ikinci tür eğitim şeklinde o Milli Sıhhat Teşkilatı bölgesi teorik ve pratik bir eğitim programı hazırlayarak öğrencileri yetiştiriyor. Klinik psikolog olarak tanı-

nabilmek için böyle yetişen öğrencilerin eğitim süresi sonunda Britanya Psikologlar Derneği'nin hazırladığı Klinik Psikoloji sınavını vermesi gerekiyor. Her iki eğitim şekli için de iyi bir ortalamaıyla, psikoloji lisansını tamamlamış olmak ve bunu takiben klinik psikolojiyle ilgili bir alanda çalışma deneyimine sahip olmak gerekiyor.

Üniversiteye bağlı klinik psikoloji eğitimine örnek olarak ana çizgileriyle Liverpool'dan sözedilecek. 1979 yılında merkezi sistemle klinik psikoloji bölümlerine başvuran 316 kişi arasında yapılan soruşturmaya göre bu grup içinde en çok başvuru (215 kişi) Liverpool'a yapılmış. Ayrıca, Londra Institute of Psychiatry (51 kişi) ve Surrey (46 kişi) den sonra en çok aday Liverpool'u (29 kişi) ilk sırada seçmiş. Toplam olarak 300 kadar kişi Liverpool'un 12 öğrenci kabul eden lisansüstü klinik psikoloji kursuna başvuruda bulunmuş.

Klinik psikoloji kursunun temel amacı; mezun olunca a) sağlık hizmetlerinde klinik psikolog, b) klinik psikoloji öğretim üyesi veya c) klinik psikoloji bilimsel araştırmacısı olabilecek lisansüstü öğrenciye geniş kapsamlı klinik problem ve yöntemlerin teorisi ile klinik beceri ve çeşitli pratik deneyim kazandırabilmek.

Akademik eğitim şu şekilde oluyor: Birinci yılın ilk 6 haftası üniversitede yoğun akademik çalışma ile geçiyor. Bunun ardından ilk yılın geri kalan süresince haftanın 3 günü üniversitede akademik, teorik ve klinik beceri eğitimi ile, diğer 2 günü de klinik staj yerinde geçiyor. İkinci yılda ise haftanın bir günü akademik çalışma, bir günü araştırma ile ve geri kalan 3 gün ise staj ile geçiyor. Birinci sınıfta 16 esas ders klinik problemlerin formülasyonu, psikometri, interviewing, davranış terapisi, psikoterapi gibi klinik psikolojinin çeşitli alanlarının yanı sıra psikofarmakoloji, nöroloji, psikiatri, genel tıpta psikoloji gibi klinik psikolojiye yakın ve alakalı konuları kapsıyor. Derslerin yanı sıra öğrencilerin hazırladığı çeşitli

konularda seminerlere ve bunların tartışılmasına geniş yer veriliyor. İkinci sınıfta akademik süre yalnızca vaka takdimleri ile araştırma projeleri ya da diğer özel klinik konu ve yöntemler üzerine seminerlere ayrılıyor. Birinci sınıfın sonunda öğrenciler 4 sınava giriyor. İkinci yıl süresince öğrencilerin klinik konulu bir araştırma projesi tamamlamaları ve yıl sonunda bu projeyi başarıyla bir jüri önünde savunup kabul ettirmeleri gerekiyor.

Merseyside olarak adlandırılan Liverpool ve çevresinde 23 tane klinik psikoloji bölümü olan hastane bulunuyor. Milli Sağlık Teşkilatına bağlı bu hastanelerin tümü klinik psikoloji öğrencilerini stajyer olarak alıyor. Stajda olan her öğrenciye daima bir süpervizör düşüyor. Sağlık Teşkilatında çalışan klinik psikologlar öğrencileri staj yerlerinde süpervize edip, pratik ve teorik eğitimlerinden sorumlu oldukları gibi, bir çoğu Üniversite'de de klinik psikolojinin akademik ve teorik öğretimine katkıda bulunuyor.

Birinci sınıfta asıl amaç, öğrencilerin değişik klinik sorunlarla ve bu sorunlara değişik yaklaşım biçimleriyle karşılaşması ve farklı ortamlara alışması. Bu sürede onar haftalık dört staj yapıyor. İkinci sınıfta ise üçer aylık dört staj yapıyor. Öğrenciler birer yetişkin, çocuk ve geri zekâlılarla ilgili staj seçmek şartı ile kendileri istedikleri hastaneyi staj yeri olarak seçebiliyorlar. Staj yerleri arasında alkolizm, forenzik (adli) psikoloji, nöropsikoloji, psikiyatri, adolesan psikolojisi, fiziki tıp gibi daha branşlaşmış alanlarda bulunuyor. Öğrencilerin klinik çalışması süpervizörler tarafından sürekli denetleniyor ve değerlendiriliyor. Klinik çalışma eğitimin önemli bir bölümünü oluşturduğundan, sınavların değerlendirilmesinde de rol oynuyor.

HASTANE KLİNİK PSİKOLOJİ HİZMETLERİ

Britanya'da eğitimini tamamlamış klinik psikologların büyük çoğunluğu Milli Sağlık Teşkilatı (MST) hastanelerinde çalışıyor. Barden (1979)'ın raporuna göre 1972 yılında Britanya'da 594 MST klinik psikoloğu, 181 klinik psikoloji öğrencisi ve 75 tane klinik psikolog üniversite öğretim üyesi var iken; sayıları 1977'de 852 MST klinik psikoloğu, 282 öğrenci ve 115 tane sağlık alanlarında part-time çalışan öğretim üyesine çıkmış. 1977'de Britanya'da ortalama olarak her 81,000 nüfusa bir klinik psikolog düşüyor imiş. Bölgeler arası bu rakam 38,000 ile 146,000 arasında değişirken Liverpool'da durum 96,000 nüfusa bir psikolog imiş.

Eğitimlerini tamamladıktan sonra sağlık alanlarında klinik psikologlar 4 düzeyde çalışabiliyorlar. Mezuniyetçi izleyen ilk düzeye 'Basic Grade' adı veriliyor. Basic Grade psikolog-

lar bir hastanenin psikoloji bölümünde tek psikolog olarak değil daha kıdemli biriyle çalışıyor, öğrenci süpervize etmiyor ve en az iki yıl çalıştıktan sonra 'senior' düzeyine çıkabiliyorlar. En az 3 yıl Senior olarak çalıştıktan sonra 'Principal' derecesine ve en sonunda 'Top Grade'e' yükselebiliyorlar. Birinci tablo Barden'in 1978'de bilgi toplayabildiği 821 klinik psikoloğun çalıştıkları düzey ve cinsiyete göre ayrımını gösteriyor.

TABLE 1

Britanya'da 1978'de hakkında bilgi toplanabilen klinik psikologların kademe ve cinsiyetlere göre ayrımı. (Barden, 1979)

Kademe	Erkek	Kadın	Toplam
Top Grade	22 (% 91)	2 (% 9)	24
Principal	108 (% 70)	45 (% 30)	153
Senior	227 (% 57)	169 (% 43)	396
Basic Grade	128 (% 52)	120 (% 48)	248
			821

Geçen yıllarda klinik psikolojide diğer mesleklere göre kısa bir süre içinde iki önemli değişimin yer aldığı görülüyor. Mesleki çalışmada ağırlık test uygulamadan sağaltma kaymış ve genel olarak büyük ölçüde profesyonel egemenlik elde edilmiş. İkinci olarak yukarıdaki karşılaştırmalarda da görüldüğü gibi bu meslekte çalışanların ve eğitilenlerin sayısı artmış. 1977 yılında Sağlık Teşkilatında klinik psikologların rolünü ve yerini incelemekten sorumlu Trethowan Raporu, MST'de klinik psikologların sayısının 2000 kadar olmasını hedef alınmasını ve sağlık alanlarında psikoloji hizmetlerinde faydalı ilaveler olmasını tavsiye etmiş bulunuyor. Klinik psikologların mesleki çalışmalarının, egemenliklerinin, statülerinin ve maaş durumlarının büyük ölçüde düzelmesinde önemli rol oynayan ve katkıda bulunan başlıca etkenlerden biri de psikologların bağlı olduğu ASTMS sendikasıdır.

Bildirinin geri kalan kısmında örnek olarak Liverpool ve çevresinde klinik psikologların nasıl çalıştıklarından ana hatlarıyla sözedilecek. İkinci Tabloda görüldüğü gibi Merseyside'da 39 tane sağlık alanlarında çalışan klinik psikolog var. Ayrıca, altısı Basic Grade, üçü Senior olmak üzere doldurulamamış dokuz daha kadro bulunmakta. Çalışmakta olanların % 69'u erkek. Hem ulusal, hem de Liverpool bölgesinin tablosuna bakılırsa, kadın-erkek oranının gittikçe eşitlendiği görülüyor. Daha yaşlı Top Grade ve Principal derecelerinde büyük çoğunluk erkek olduğu halde daha yeni mezunlarda oranın biraz daha eşitlenmeye başladığı göze çarpıyor.

TABLO 2

Merseyside bölgesinde çalışan Klinik psikologların kademe ve cinsiyete göre ayrımı (1980 Şubat ayındaki durum)

Kademe	Erkek	Kadın	Toplam
Top Grade	1 (% 100)	—	1
Principal	8 (% 73)	3 (% 27)	11
Senior	15 (% 68)	7 (% 32)	22
Basic Grade	3 (% 60)	2 (% 40)	5

KLİNİK PSİKOLOGLARIN ÇALIŞMA ALANLARI

Klinik psikologların yaptıkları işler başlıca dört alanı kapsıyor: Klinik çalışma, araştırma, öğretim ve yönetim. Klinik çalışmada psikometrik değerlendirme ve ölçme, çoğunlukla sorunun formülasyonuna ve terapiye yardımcı olacak ve bu amaçlarla seçilmiş birer araç olarak kullanılıyor. Nöropsikolojide W.A.I.S. (Wechsler Adult Intelligence - Scale), forenzik psikolojide O.A.P.S. (Operant Assessment of Preferences of Sexual Offenders), psikanalitik alanda D.P.I. (Dynamic Personality Inventory) gibi branşlaşmış alanlarda bazı testlerden diagnostik olarak yararlanılıyor. Psikolojik terapiye yönelik belli amaç olmadan, rutin şekilde test kullanan psikoloji bölümüne rastlamak pek güç.

Klinik çalışmada esas ağırlık terapide, Bazı bölümler davranışçı, bazıları psikoterapik olarak tanınmakla beraber, çoğunluğu eklektik olarak tanımlamak doğru olur. Davranışçı terapilere örnek olarak kişiler arası ilişkileri, komünükasyon yetenekleri yetersiz ve sosyal anksiyeteleri olarak hastalar için «social skills and assertiveness training»; genel anksiyete hastaları için «anxiety management»; belirli anksiyete ve korkuları olan hastalar için «systematic desensitization»; cinsel sorunlar için «Masters and Johnson» tipi sex terapisi; alkolik hastalar için «Controlled drinking» verilebilir. Psikoterapistler de «Rogerian Therapy», Ellis' Rational Emotive Therapy», «Kellian Personal Construct Therapy» gibi değişik yöntemler uyguluyorlar. Bu makalede uygulanan tüm psikolojik değerlendirme ve sağaltım yöntemlerinden sözetmeye doğal olarak olanak yok.

Sağlık hizmetlerinde çalışan psikologların bir çoğu vakitlerinin bir kısmını araştırmaya ve araştırmalarının sonuçlarını yayınlamak için makale yazmaya ayırıyor. Klinik araştırma yapan ve yayınlayan psikologların yanı sıra Liverpool'da sağlık hizmetlerinde full-time çalışan 7 psikolog üniversiteye bağlı part-time klinik konulu doktora yapıyor.

Psikologların çalıştığı üçüncü alan eğitim. Lisansüstü klinik psikoloji öğrencileri birinci sınıfta küçük gruplar halindeki tıp öğrencilerine haftada bir genel psikoloji dersi vermekle yükümlü. Sağlık hizmetlerinde çalışan bir çok psikolog da çeşitli yerlerde ve alanlarda ders

veriyor; örneğin Üniversitede lisans ve lisansüstü öğrencilere, psikiatri asistanlarına, hemşire okulunda, çeşitli konferans ve kongrelerde. Ders vermenin yanı sıra Üniversitede ve hastanelerde düzenli seminerler, konferanslar ve vaka takdimleri yer alıyor.

Son alan olarak ta psikologlar çalıştıkları hastanenin ve sağlık örgütü bölgesinin yönetim işlerinde görev yapıyorlar. Eğer hastanenin birden fazla psikoloğu var ise çoğunlukla psikoloji bölüm başkanı, yani en kıdemlisi yönetim işlerinin çoğunu yükleniyor.

Makalede Liverpool ve çevresi örnek alınarak Britanya'da klinik psikolojinin eğitimi, örgütlenmesi ve işleyişi ana ve temel hatlarıyla anlatılmaya çalışıldı. Liverpool'un örnek alınmasının nedeni yazarın bölgeyi iyi tanıyıp olmasındandı. Makalenin esas amaçlarından biri, bilgi vermenin yanı sıra, Türkiye'de sağlık hizmetlerinde çalışan fakat uygun ve gerekli öğrenim olanakları bulamayan psikologlara klinik psikolojinin oldukça gelişmiş ve düzenlenmiş olduğu bir ortamda bazı yeni olanaklar sağlamak. Yani bir süreliğine böyle bir ortamın içine girip, onu izlemeyip, anlamayıp ve öğrenme fırsatını doğurmak. Liverpool'da çeşitli hastanelerde çalışan ve klinik psikoloji öğrencilerini süpervize eden birçok klinik psikolog deneyim ve bilgilerini arttırmak için Türkiye'den staja gelmek isteyen psikologlara bu olanakları severek sağlayacaklarını belirttiler. Konuk psikologlara çeşitli değerlendirme ve terapi çalışmalarını yakından izleme, teorik ve pratik bilgilerini artırma fırsatı hazırlanacak. Staj süresinin üç ay kadar olması düşünüldü. Klinik eğitim ve süpervizyonun yanı sıra çeşitli konuşma, seminer ve konferanslara katılma olanakları da olabilir. Gelmesi kesinleşen konuk psikologlara hastanelerde veya Üniversite yurtlarında kalacak yer de ayarlanacak. Konuyla ilgilenenler yazarın adresine İngilizce olarak yazıp başvuruda bulunabilir veya daha geniş bilgi isteyebilirler. Mektupta kendi iş deneyimleri hakkında ve Liverpool'da bir kaç aylık stajdan neler bekleyip, kazanmayı arzularını belirtmeleri rica olunur. Gelecek kişilerin burada hazırlanan eğitim ve deneyimlerden yararlanabilmeleri için İngilizcilerinin iyi olması gereklidir.

KAYNAKLAR :

BARDEN, V. E. Bacis data for manpower planning in clinical psychology, Bulletin of the British Psychological Society, 1979, 32, 12 - 16.

TOPÇU, S. Sağlık alanlarında çalışan psikologların öğrenim ve meslek sorunları üzerine bir inceleme. Psikoloji Dergisi, 1979, 7, 25

TRETHOWAN, W. H. The role of psychologists in the Health Services, Report of the sub-committee. Department of Health and Social Security, 1977.